

KNIPAN — ETT TACKSAMT JAKTVÅRDSOBJEKT

Bland jaktvårdarens många problem hör väl konsten att skaffa mera och nytt villebråd i markerna till de mest framträdande. Dessa frågor stötas och blötas årligen landet runt i jaktvårdssammanslutningarna och avsätta förvisso resultat, även om dessa i de flesta fall äro av mycket kort varaktighet och många gånger knappast märkbara.

Så mycket mera glädjande är det då att någon gång kunna peka på bestående resultat. Jag kommer här nedan att framlägga några erfarenheter från ett mångårigt arbete, som Hellefors Jaktskytteklubb bedrivit för att återinföra knipan som häckfågel inom sitt vidsträckt verksamhetsområde. Detta arbete är ingalunda slutfört men ett gott stycke på rätt väg.

Först några ord om knipan. De flesta jägare känna denna trevliga fågel till utseendet. Man har i varje

fall årligen tillfälle att se henne, då hon sträcker norrut om våren vid första öppna vatten. Hon är mycket hårdig, och redan under vintriga marsdagar kan man höra hennes klingande vingljud längs Bergslagens strömmar. Gammalt i världen var hon häckfågel överallt på lämpliga lokaler i våra trakter men har på senare tider gått tillbaka i antal oerhört, där hon ej helt försvunnit. Orsak: bostadsbrist, framkallad av nitisk skogsvård. Knipan är en hålbbyggare och för sin fortplantning absolut beroende av ihåliga träd. Några hål kan hon av naturliga skäl inte åstadkomma själv. Hennes bostadsentreprenör är i stället spillkråkan, som är den enda tillverkaren av hål av den storlek, som räcker för knipans format. Då den nitiske skogsvårdaren icke låter träd med spillkråkhål stå kvar, blir knipans situation prekär. Hon måste dra sig

En utmärkt knipholkgjord av naturstam med spillkräkshål.

Foto E. Rådberg.

undan till avlägsna trakter, där skogsvården för en mera blygsam tillvaro. De försvårade häckningsmöjligheterna i sin helhet ha emellertid medfört en stark tillbakagång i knipstammens numerär. Dock med några undantag.

På en del ställen efter kusterna samt framför allt i övre Norrland och i fjällbygden har befolkningen gjort knippan nära nog till en husfågel genom att sätta upp holkar, som hon tacksamt begagnar sig av. Människan gör som bekant ingenting för ingenting. Så ock i detta fall.

Knippan lägger prima ägg, och, om man plockar undan dem på rätt sätt, även många ägg. Det har människan vetat i långliga tider och även begagnat sig av. Vanligt är, att man plockar undan ett antal ägg ur varje holk. Sedan får knippan lägga färdigt och kläcka i frid. Under förut-

sättning, att denna äggning bedrives på ett moderat sätt, är den till fördel för bägge parter. Hyresgästen tillförsäkras en god bostad och ett visst skydd och värden en skälig hyra. Alltså en god form för symbios mellan ett vilt djur och människan.

Jag kan nämna ett exempel. För åtskilliga år sedan deltog jag som ung praktikant vid en lantmäteriförrettning å ett hemman i det inre av Lappmarken. Hemmanen där äro litet större än här, och på detta hemman funnos runt sextio småsjöar och tjärnar. Överallt vid dessa hade man satt upp knipholkar, vanligen bestående av rötskadade stamdelar, som man urholkat och försett med tak och bottnar. Vid varje holk fanns en permanent trappstege, ungefär av den typ som våra kolare använda för att bestiga milorna. Det var sålun-

*En enklare bostad.
Bara gamla bröder
men trivsamt ändå.
Foto E. Rådberg.*

da väl ordnat för bekväm inspektion. Sammanlagt funnos gott och väl ett 100-tal holkar på området. Till och med på ängslador, ja på själva gårdsplanen satt det holkar. De allra flesta voro bebodda. Man lät kniporna lägga några ägg och började sedan skattningen, så att man plockade undan äggen ungefär i den takt, som värpningen skedde. Sedan åtta à tio ägg tagits i en holk, lämnades denna helt i fred, och full kull ungar kom så småningom ut. Skott lossades aldrig mot någon knipa med påföljd, att de voro otroligt trygga. Ofta gingo de icke ens upp från äggen, då man stack in handen för att känna efter. Totalt skördade denne fjällbonde c:a 500 ägg årligen, ett betydande och betydelsefullt näringstillskott. Han hade ganska rätt, då han sade: "Kniporna, det är mina höns".

Med sådana exempel för ögonen

står det klart, att knippan kan återinföras på alla områden, som i övrigt bjuda henne trivsel, blott man ordnar bostadsfrågan. Omkring 1920-talet fördes en ganska livlig agitation härför, framför allt av professor Einar Lönnberg. Resultatet blev, att man på åtskilliga ställen började intressera sig för saken, så också i Hällefors, där dåvarande skogschefen Arvid Nilson med känd energi gick i spetsen. Runt om ute på skogsdistrikten kommo holkar av de mest skiftande typer upp, huvudsakligen längs Svartälven och dess bivatten. Undan för undan har antalet ökat, och kniporna äro nu ganska vanliga i dessa vatten. Ökningen går dock ej så fort, som man med hänsyn till antalet utkläckta ungar skulle vara benägen att tro. Ett stort antal av dessa småtingar falla nämligen offer för gäddan, som i vissa

Två holkar i samma träd. Den övre spillkråksoriginal, den undre "lump".

Foto E. Rådberg.

vatten nära nog gör soprent. Vidare blir knipan i motsats mot de egentliga änderna icke fortplantningsduglig förrän som tvååring.

För att få ett siffermässigt begrepp om i vilken utsträckning holkarna frekventeras, gjorde vi under fjolåret en inventering av samtliga holkar. Det visade sig därvid att nära 47 % av samtliga holkar voro bebodda av knipa! Runt 500 knipor utkläckas årligen på ett område, där de för tjugo år sedan nästan kunde räknas på handens fingrar. Glädjande, inte sant? Och vad som är särskilt hoppningivande är, att vad som här skett, kan upprepas överallt i vår kära Bergslag. Tyvärr går det nog icke så bra nere på slättbygden, åtminstone icke ännu. Möjligt är att knipan kan lockas att sprida sig dit, sedan en konstant och stark stam blivit bofast i de högläntare delarna.

Utom knipa får man som hyresgäster ett stort antal andra hålbyggare, både vanliga och mindre vanliga arter. Av de av knipa ej bebodda holkarna voro många tagna i anspråk av andra fåglar med bostadsbryderi. Bland dessa må nämnas: gräsand, storskrak, pärluggla, stare, talgoxe, sädesärta, svart och vit flugsnappare m. fl. Av dessa äro särskilt den lilla pärlugglan en utomordentligt trevlig gäst, ogenerad och mycket lätt att umgås med.

Även ekorren hade hållit sig framme och lagt beslag på några holkar. Denne svåre äggätare hade i ett fall lagt sina ungar direkt på en knipas ägg utan att röra dem! — Han är kanske inte alltid så svår?

Till sist några anvisningar till de många, som nu böra ha beslutat sig för egen knipstam. Vad beträffar holkarnas beskaffenhet, så skall man

ha i minnet, att knipans naturliga boplats är spillkråkans hål. Tillvaratag alltså vid avverkningarna stamdelar med spillkråkhål. Dessa bli de mest omtyckta, bästa och hållbaraste holkarna. Tyvärr kan man inte få tag i så många dylika originalbostäder, och därför måste man efterbilda dem. Mycket bra är att urholka grövre, starkt rötskadade stamdelar, s. k. "lump". Sätt botten och tak på dem och tag upp ett hål c:a 12 cm. i diameter. Det lämpliga djupet är en mans underarm från armbåge till fingerspetsar. Det djupet har spillkråkan på sina hål. I brist på annat kan man också göra holkarna av gamla bräder. Knipan är inte alls kinkig. För den som inte vill ha besvär med egen tillverkning finnas i handeln förstklassiga holkar av naturstam till skapliga priser. Rekommendabel firma är Gravmarks träförädling, Gravmark.

Vid holkarnas uppsättande skall man välja träd, som ej äro så klena, att de svaja. Det är önskvärt, att de stå i närheten av vatten, men ej

nödvändigt. Försök gärna med en holk hemma på tomten! Det kan man få mycket glädje av. Inga grenar få hänga i vägen för ingångshålet. Knipan flyger nämligen in med en fart som en kanonkula och vill ej ha några hinder. För att förhindra besök av okynniga pojkar är det lämpligt att hugga undan alla grenar, som kunna underlätta klättring. Detta gäller särskilt holkar, som hänga långt från människoboninger och tillsyn. En gång om året ger man holkarna en översyn, rensar ut rötägg och döda ungar och reparerar uppkomna skavanker. Holkar, som under en följd av år icke antagits av knipan, flyttas och uppsätts på annan lokal, som kanske kan vara mera passande.

Knipan hör till våra tacksamaste jaktvårdsobjekt. Med litet möda och genom att följa ovanstående enkla råd kan envar jaktvårdssammanslutning och enskild på några år introducera en ny art jaktbart vilt och ge liv åt sina i allmänhet skäligen öde vatten. — Till verket!

Edvard Rådberg.

